

نقوش اثینی و باستانی در فرش‌های ایرانی در یکصد سال اخیر

(با تأکید بر فرش‌های عشایری)

فاطمه اکبری مسنانی آباد

حسین آقا بابایی

سرشناسه	اکبری مستان‌آباد، فاطمه، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور	نقوش آیینی و باستانی در فرش‌های ایرانی در یکصد سال اخیر (با تاکید بر فرش‌های عشایری) / فاطمه اکبری مستان‌آباد، حسین آقابابایی.
مشخصات نشر	بجنورد: انتشارات آذرین مهر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۸۶ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۵-۵۴-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	قالی و قالی‌بافی -- ایران -- طراحی
موضوع	قالی و قالی‌بافی -- ایران -- Design: Carpets -- Iran -- Design:
موضوع	قالیچه‌های عشایری -- ایران -- طراحی
موضوع	قالی و قالی‌بافی -- ایران -- DesignRugs, Nomadic: Iran -- Design:
موضوع	قالی و قالی‌بافی -- ایران -- تاریخ
موضوع	قالی و قالی‌بافی -- ایران -- History: Carpets -- Iran -- History:
موضوع	نقش‌های تزئینی -- ایران
موضوع	Decoration and ornament -- Iran -- Themes, motives:
شناسه افزوده	آقابابایی، حسین، ۱۳۵۵ -
رده بندی کنگره	۲۸۰۹۲
رده بندی دیویی	۷۹۵۵/۷۴۶
شماره کتابشناسی	۶۰۷۸۵۳۳

نقوش آیینی و باستانی در فرش‌های ایرانی در یکصد سال اخیر (با تاکید بر فرش‌های عشایری)

تألیف: فاطمه اکبری مستان‌آباد - حسین آقابابایی

ناشر: آذرین مهر

ناظر فنی چاپ: موسی خادمی

شابک: ۹-۵۴-۶۸۵۵-۶۲۲-۹۷۸

ویراستار: اسماعیل صمیمی‌پور

طراح جلد: فاطمه بابایی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

تیراژ: ۳۰۰ جلد

تهران: خیابان منیری جاوید- بعد از لیافی نژاد- پلاک ۱۹ واحد ۹، انتشارات آذرین مهر

۰۲۱-۶۶۹۶۲۰۵۱

فهرست مطالب

۱۵.....	پیشگفتار.....
۱۷.....	مقدمه مولف.....
۱۹.....	فصل اول.....
۱۹.....	نماد گرایی در هنر مقدس و آئینی.....
۲۰.....	۱-۱-۱- ریف هنر.....
۲۱.....	۱-۱-۲- ریف و شاخصه‌های هنر قدسی و آئینی.....
۲۱.....	۱-۲-۱- هنر قدسی.....
۲۶.....	۱-۱-۲-۱- پیدایش هنر آئینی در ایران.....
۲۸.....	۱-۲-۲-۱- برخی شاخصه‌های هنر قدسی.....
۲۸.....	۱-۲-۲-۱- تجلی زیبایی در هنر قدسی.....
۲۹.....	۱-۲-۲-۲- بیان رمزی و نمادین در هنر مقدس و آئینی.....
۳۳.....	۳-۱- تعریف نقش و نماد.....
۳۳.....	۱-۳-۱- مفهوم نقش.....
۳۴.....	۲-۳-۱- تعریف نماد.....
۳۸.....	۴-۱- تاریخچه نماد و نشانه.....
۴۲.....	۵-۱- نمادگرایی.....
۴۳.....	۱-۵-۱- سیر تحول نمادگرایی در هنر ایران.....
۴۵.....	فصل دوم.....
۴۵.....	فرش ایرانی و تحلیل نقوش و نمادهای آئینی و باستان آن.....
۴۶.....	۱-۲- تاریخچه فرش ایران.....
۴۸.....	۲-۲- تاریخچه الگوها و نقوش ماهیه‌های فرش ایرانی.....
۵۶.....	۳-۲- مبانی نظری طراحی فرش در ایران.....

- ۵۶..... ۲-۳-۱- وحدت در کثرت در عنصر نقش
- ۵۷..... ۲-۳-۱- هندسه بودن و زاویه دار بودن نقوش
- ۵۸..... ۲-۳-۱- گسترش یک نقش در کل
- ۵۹..... ۲-۳-۱- تکرار یک نقش به اندازه و کنتراستهای مختلف
- ۶۰..... ۲-۳-۲- وحدت در عین تنوع در عنصر رنگ
- ۶۰..... ۲-۳-۲- وحدت رنگی در کل زمینه قالی
- ۶۱..... ۲-۳-۲- تنوع در رنگ نقش‌ها و وحدت به وسیله عنصر خط
- ۶۲..... ۲-۳-۳- ممانعتی و باطن بین نقش و رنگ
- ۶۳..... ۲-۴- نمادگرایی در زیبایی‌شناسی فرش
- ۶۴..... ۲-۵- طبقه بندی نمادها و نقوش فرش ایرانی
- ۶۴..... ۲-۵-۱- اقسام نمادها و نقوش
- ۶۷..... ۲-۵-۲- نمونه‌هایی از نگاره‌های نمایین فرش‌های ایران
- ۷۴..... ۲-۶- معنا شناسی نقوش و نمادهای باستانی و آئینی در فرش ایران
- ۷۴..... ۲-۶-۱- نقش اسطوره و دین در آفرینش‌های هنر
- ۷۸..... ۲-۶-۲- تحلیل نقوش و نمادهای باستانی (اساطیری) فرش ایرانی
- ۸۵..... ۲-۶-۳- معنا شناسی نقوش و نمادهای آئینی (اسلامی) در فرش ایران
- ۸۵..... ۲-۶-۳-۱- نماد پردازی در هنر اسلام
- ۸۶..... ۲-۶-۳-۲- منشأ الهی نمادها در هنر اسلامی
- ۸۷..... ۲-۶-۳-۳- تحلیل برخی نقوش اسلامی
- ۹۲..... ۲-۷- بازتاب سایر هنرهای اسلامی در نقوش فرش ایرانی
- ۹۲..... ۲-۷-۱- معماری مسجد و بازتاب آن در نقش فرش
- ۹۷..... ۲-۷-۱-۱- قالی محرابی
- ۱۰۱..... ۲-۷-۱-۲- فرش با طرح زیر گنبد

- ۱۰۲..... ۳-۱-۷-۲- فرش با طرح ایوان
- ۱۰۳..... ۴-۱-۷-۲- فرش با طرح ستون
- ۱۰۵..... ۵-۱-۷-۲- ترنج و حوض
- ۱۰۸..... ۲-۷-۲- خطاطی و بازتاب آن در نقش فرش
- ۱۱۱..... ۳-۷-۲- نگارگری و بازتاب آن در فرش
- ۱۱۳..... فصل سوم
- ۱۱۳..... فرش‌های عشایر ایرانی و تحلیل ساختار و نقوش آن
- ۱۱۴..... ۱-۳- آشپزی و سرسره‌های عشایری
- ۱۱۴..... ۱-۱-۳- تاریخچه ریشه‌شناسی
- ۱۱۴..... ۲-۱-۳- جایگاه و اهمیت فرش عشایری
- ۱۱۴..... ۱-۲-۱-۳- حفظ و اشاعه سنتی و فرهنگ عشایری
- ۱۱۶..... ۲-۲-۱-۳- اهمیت اقتصادی
- ۱۱۷..... ۲-۳- شیوه تولید فرش عشایری
- ۱۱۷..... ۱-۲-۳- ابزار و مواد مورد استفاده در فرش بافی
- ۱۱۷..... ۱-۱-۲-۳- ابزار بافندگی
- ۱۲۱..... ۲-۲-۳- مواد و الیاف فرش
- ۱۲۳..... ۳-۲-۳- چله کشی
- ۱۲۴..... ۱-۳-۲-۳- چله کشی فارسی
- ۱۲۴..... ۲-۳-۲-۳- چله کشی ترکی
- ۱۲۵..... ۴-۲-۳- نحوه بافت
- ۱۲۵..... ۱-۴-۲-۳- ترک بافت
- ۱۲۵..... ۲-۴-۲-۳- فارس بافت
- ۱۲۶..... ۵-۲-۳- گره زنی

- ۱۲۷..... ۳-۲-۵-۱- گره متقارن
- ۱۲۷..... ۳-۲-۵-۲- گره نامتقارن
- ۱۲۸..... ۳-۲-۶- پودگذاری و پرداخت فرش
- ۱۲۹..... ۳-۳- جایگاه و معنای رنگ در فرش عشایری
- ۱۳۰..... ۳-۳-۱- سمبل‌ها و معانی و رنگ‌ها
- ۱۳۳..... ۳-۳-۱- نقش رنگ در فرهنگ مردم ایران
- ۱۳۴..... ۳-۳-۲- رنگ در فرش‌های عشایری
- ۱۳۴..... ۳-۳-۳- نقش رنگ در متن فرش
- ۱۳۵..... ۳-۳-۲- نقش رنگ حاشیه فرش
- ۱۳۸..... ۳-۳-۳- نقش رنگ در تزیین و لچک
- ۱۳۹..... ۳-۳-۴- استفاده از رنگ‌های خاص در کنار یکدیگر در فرش‌های عشایری
- ۱۴۰..... ۳-۳-۵- استفاده از تضادهای سرد و گرم
- ۱۴۱..... ۳-۳-۶- استفاده از پاساژ (رنگ واسطه) مناسب
- ۱۴۲..... ۳-۳-۷- استفاده از تضاد اشباع و تنالیت‌های مختلف یک‌رنگ
- ۱۴۳..... ۳-۴-۱- رایج‌ترین نقوش در فرش‌های عشایری
- ۱۴۳..... ۳-۴-۱- نقوش هندسی
- ۱۴۳..... ۳-۴-۱-۱- نقش حوض ساده
- ۱۴۶..... ۳-۴-۱-۲- نقش خشت
- ۱۴۷..... ۳-۴-۱-۳- نقش لوزی
- ۱۴۷..... ۳-۴-۱-۴- نقش چهارپیر
- ۱۴۸..... ۳-۴-۱-۵- نقش آغاچری
- ۱۴۸..... ۳-۴-۱-۶- نقش خراسانی
- ۱۴۹..... ۳-۴-۱-۷- نقش قاب قرآنی

- ۱۵۰..... ۳-۴-۲- نقوش گیاهی
- ۱۵۰..... ۳-۴-۱- نقش گل و بلبل
- ۱۵۰..... ۳-۴-۲- نقش گل خرده
- ۱۵۱..... ۳-۴-۳- نقش گل کلمید
- ۱۵۲..... ۳-۴-۲- نقش کاجی
- ۱۵۲..... ۳-۴-۱-۵- نقش سماوری
- ۱۵۳..... ۳-۴-۱- بررسی تحلیلی نمونه‌هایی از فرش‌های عشایری در صد سال اخیر
- ۱۵۳..... ۳-۴-۱- نمونه‌هایی عشایری با نقش انسانی
- ۱۵۵..... ۳-۴-۲- نمونه قالی با نقش بز (باستانی)
- ۱۵۶..... ۳-۴-۳- نمونه قالی با نقش شتر (باستانی)
- ۱۵۸..... ۳-۴-۴- نمونه قالی با نقش یه ماهی (باستانی)
- ۱۵۹..... ۳-۴-۵-۵- دو نمونه قالی عشایری با نقش الا و گوزن
- ۱۶۰..... ۳-۴-۵-۶- نمونه قالی عشایری با نقش سر (باستانی و آئینی)
- ۱۶۲..... ۳-۴-۵-۷- نمونه قالی عشایری با نگاره‌های بته‌ای (باستانی)
- ۱۶۳..... ۳-۴-۵-۸- نمونه قالی عشایری با نقش انواع گلها
- ۱۶۴..... ۳-۴-۵-۹- نمونه قالی عشایری با نقش گلدانی
- ۱۶۵..... ۳-۴-۵-۱۰- نمونه قالی عشایری با طرح افشان گیاهی
- ۱۶۶..... ۳-۴-۵-۱۱- گلیم عشایری با نقش لچک در لچک
- ۱۶۷..... ۳-۴-۵-۱۲- گلیم عشایری با نقش ترنج و نیم ترنج
- ۱۶۹..... ۳-۴-۵-۱۳- گلیم عشایری با نقش رند
- ۱۷۱..... نتیجه گیری و پیشنهادات
- ۱۷۷..... پیشنهادات
- ۱۸۰..... فهرست منابع

پیشگفتار

فرش ایرانی به عنوان اثری فرهنگی و محصول بومی این دیار معرف هنر و اندیشه ایرانی است. بازخوانی هویت ایرانی با تکیه بر نقش سازنده نشانه‌ها و نمادهای به جای مانده از دوران باستان و آیین‌های ایرانی، از طریق شناخت چستی، مدلول و اقسام این نشانه‌ها و کاربرد آنها در نقشمایه‌های فرش‌های ایرانی خصوصاً فرش‌های عشایری، گامی در جهت حفظ و تقویت همبستگی و انسجام فرهنگ ملی ایرانیان است. همین‌طور آگاهی بیشتر دست اندرکاران این حرفه از بن‌هایها، موش، زمینه‌ای برای دقت بیشتر در جایگاه قرارگیری این نقشمایه و علائق برای ارتقاء خلاقیت، متکی بر هویت فرهنگی و اعتقادی می‌باشد. بر این اساس هدف اصلی این تحقیق بررسی نقوش آئینی و باستانی در فرش‌های ایرانی در یکصد سال اخیر (با تاکید بر فرش عشایر) است. در این راستا با روش توصیفی تحلیلی مورس کبنز و به شیوه کتابخانه‌ای ضمن مطالعه هنر مقدس و آئینی و شاخصه‌های آن از جمله نمادگرایی به بررسی تاریخچه فرش ایرانی و اقسام نقوش و نگارهای آن پرداخته شده است. بر اساس این مطالعه روش‌های گرداگرد نقوش که با اقسام مختلف ایرانی مشابهت داشته و دارای ریشه‌های مشترک باستانی و آئینی هستند در بنای تاریخی آنها به سالهای بسیار دور در هنر ایران پیش از اسلام و پس از آن می‌رسد. شکل غالب نقشمایه‌های فرش ایرانی و بالاخص فرش عشایر، هندسی است. چون مثلث، لوزی و مربع وسایر نقشمایه‌ها در قالب نقوش انسانی، گیاهی و حیوانی ارائه شده‌اند. در انتها نمونه‌هایی از فرش عشایری در صد سال اخیر مورد تحلیل قرار گرفته است که روشنگر فرضیه تحقیق می‌باشد مبنی بر اینکه برخی نقوش در فرش‌های ایرانی به ویژه فرش‌های عشایری، دارای مفاهیم و عناصر نمادین آئینی با زمینه‌ای معنوی از ایران باستان هستند.